

Araştırma Makalesi

**Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Kooperatifleri Üzerine Bir Araştırma:
Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği¹**

*A Study on Women's Cooperatives in the Context of Gender: The Case of the Eastern
Black Sea Region*

Rabia MIZRAK Yüksek Lisans, Amasya Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları rabia.mzrk53@gmail.com https://orcid.org/0009-0008-0661-4405	Emrah KOPARAN Doç. Dr., Amasya Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi emrah.koparan@amasya.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-9131-9794	Nazan KAHRAMAN Doç. Dr., Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi nazkahraman@gmail.com https://orcid.org/0000-0003-1001-243
--	---	--

Makale Geliş Tarihi	Makale Kabul Tarihi
06.10.2025	02.02.2026

Öz

Bu çalışmanın amacı, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde faaliyet gösteren kadın kooperatiflerinin mevcut durumunu toplumsal cinsiyet perspektifiyle incelemektir. Kadın kooperatifleri, bölgesel kalkınma ve kadınların ekonomik güçlenmesi açısından kritik bir rol üstlenmektedir. Kadınlar kadın kooperatifleri aracılığıyla çalışma hayatında aktif olarak rol almaktadır. Bu rol onları hem ekonomik hem de sosyal bakımdan güçlendirme potansiyeline sahiptir. Ancak toplumsal cinsiyet rolleri ve mevcut eşitsizlikler kadın kooperatiflerinin varlık sebebini bir sorunsala dönüştürmektedir. Kadınlar kurulmuş bir kadın kooperatifine üye olmak ya da kendileri bir kadın kooperatifi kurma konusunda mutlaka bir desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bu destek kadın kooperatiflerinin sürdürülebilir olmalarının önünde bir engel olabilmektedir. Öte yandan ülkemiz ölçeğinde kadın kooperatifleri kurumsal yapılar aracılığıyla politika ve uygulama düzeyinde desteklenmekte ve özendirilmektedir. Bu bağlamda araştırmanın çalışma grubunu, Doğu Karadeniz Bölgesinde faaliyet gösteren kadın kooperatiflerinin üyesi olan 18 kişi oluşturmaktadır. Nitel araştırma yöntemiyle elde edilen veriler, temalar ve kategoriler doğrultusunda analiz edilmiştir. Bulgular, kadın kooperatiflerinin çoğunlukla kamu kurumlarının yönlendirmesiyle kurulduğunu ve bu durumun kooperatiflerin işleyişinde sorunlara yol açtığını göstermektedir. Üyelerin kooperatifi bir işletmeden ziyade devlet kurumu olarak görmesi, sürdürülebilirliği için sürekli dış destek beklentisine neden olmaktadır. Ayrıca, kadın kooperatiflerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini dönüştürmek yerine yeniden üreten ve mevcut cinsiyetçi yapıyı pekiştiren bir yapıya evrilebilme potansiyeline sahip olduğu görülmektedir.

¹ Bu çalışma Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın ve Aile Araştırmaları Anabilim Dalında 2025'te tamamlanan "Kadın Kooperatifleri Üzerine Bir Çalışma: Doğu Karadeniz Örneği" başlıklı Yüksek Lisans Tezi'nden üretilmiştir.

Önerilen Atıf /Suggested Citation

Mızrak, R. & Koparan, E., Kahraman, N., Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Kooperatifleri Üzerine Bir Araştırma: Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 61(1), 453-468.

Anahtar Kelimeler: Çalışma hayatı, Kooperatifçilik, Kadın kooperatifi, Toplumsal cinsiyet, Doğu Karadeniz Bölgesi

Abstract

This study aims to examine women's cooperatives operating in the Eastern Black Sea Region from a gender perspective. Women play a critical role in regional development and women's economic empowerment. Women actively work through women's cooperatives. This role has the potential to empower them both economically and socially. However, gender roles and existing inequalities make the existence of women's cooperatives problematic. Joining a women's cooperative or establishing one themselves requires a shift. This support can hinder the sustainability of women's cooperatives. Furthermore, women's cooperatives are supported and encouraged at the policy and practice levels through institutional structures for sustainable development. In this structure, 18 individuals who are members of women's cooperatives operating in the Eastern Black Sea Region, which operate with flexible working practices, were included in the study. Data obtained through qualitative research was analyzed within the framework of themes and categories. The findings demonstrate the retention of women's cooperatives through the transfer of numerous public institutions and the paving of ways for these agreements to become partners in their regions. Members continue to view the cooperative as an alternative state system rather than a mere business enterprise, seeking ongoing external support for its sustainability. Furthermore, women's cooperatives appear to have the potential to reproduce gender inequality rather than transform it, and to develop a structure that reinforces existing sexist structures.

Keywords: Working life, Cooperativism, Women's cooperative, Gender, Eastern Black Sea Region

1. Giriş

Kooperatifler, toplumsal ve ekonomik yaşamın önemli örgütlenme biçimlerinden biri olarak, bireylerin tek başına karşılamakta zorlandıkları ihtiyaçları kolektif bir yapıda çözümlenmeyi hedefler. Bu yönüyle kooperatifler yalnızca ekonomik işlevi olan birer işletme değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı ve katılımcı demokrasiyi destekleyen sosyal kurumlar olarak değerlendirilmektedir (Nuhoglu ve Ekinci Hamamcı, 2025). Ortak yarar ve katılımcı yönetim ilkesinin kar maksimizasyonundan daha öncelikli hedef olması, kadın kooperatiflerini sermaye şirketlerinden ayıran temel özelliğdir. Kooperatifler ayrıca, toplumsal tabakalaşmanın ve piyasa mekanizmalarının yarattığı eşitsizliklere karşı önemli bir araç niteliği taşır. Özellikle yoksulluk, işsizlik ve gelir dağılımı adaletsizliği gibi sorunların çözümünde kooperatifler, üyelerine alternatif bir örgütlenme biçimi sunarak sosyal adaletin sağlanmasına katkı sağlar (Kuş, 2015). Bu bağlamda kooperatifçilik, ekonomik amaçları sosyal hedeflerle bütünleştiren hibrit bir yapı niteliğindedir.

Avrupa'da Sanayi Devrimi sonrası ekonomik bir örgütlenme modeli olarak ortaya çıkan kooperatifçilik, sosyal ve politik süreçlerden etkilenerek, toplumsal hareketler, devlet politikaları ve sosyal adalet arayışlarından etkilenerek, daha kurumsal ve sosyal bir yapıya dönüşmüştür (Geray, 1992). Ülkemizde ise ilk örneklerine 19. Yüzyılda geleneksel ve sosyal bir örgütlenme modeli olan Ahilik Teşkilatının bir devamı olarak rastlanan kooperatifçilik, süreç içinde ekonomik bir yapıya da kavuşmuş ve 1961 Anayasası ile güvence altına alınmıştır (Bilgin ve Tanıyıcı, 2008; Yıldırım, 2022).

Kadınların Avrupa'da yoksulluk, ağır çalışma koşulları, ayrımcılık ve eşitsizlikle mücadele etmelerinin bir aracı olarak 19. Yüzyılda belirginleşen kadın kooperatiflerinin (Blaszak, 1986) ülkemizde 1990'larda sivil toplum eliyle ortaya çıktığı görülmektedir (Yıldırım, 2022). 2012–2016 Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planında kadın kooperatifleri kadınlar açısından desteklenmesi gereken ekonomik bir faaliyet olarak tanımlanmıştır devlet politikası haline gelmiştir. (Erdoğan, 2022).

Kooperatifçilik, ekonomik düzeyde kadınların üretim süreçlerine aktif katılımını teşvik ederek gelir elde etmelerine ve ekonomik bağımsızlık kazanmalarına katkı sağlamaktadır (Bülbüller, 2022). Kadınların kendi emekleri üzerinden kazanç elde etmeleri, hane gelirinin artmasına ve yoksulluğun azaltılmasına doğrudan etki ederken, kooperatifçilik üzerinden pazarlama, finans ve girişimcilik gibi alanlarda elde ettikleri deneyim, çalışma hayatında güçlü aktör haline gelmelerine destek olmaktadır (Karakuş, 2022). Sosyal boyutta ise kadın kooperatifleri, kadınlar arasında dayanışma kültürünü pekiştirerek kolektif bir güç oluşturur. Bu güç, kadınların bireysel sorunlarını kolektif çözümlerle aşmasına imkân tanır (Duguid, Durutaş ve Wodzicki, 2015). Kooperatiflerde kadınların yalnızca üretici değil, aynı zamanda karar alıcı konumunda yer alması, onların liderlik becerilerini geliştirmekte ve toplumsal alanda görünürlüklerini artırmaktadır (Gönüllü Atakan ve Çoban, 2022). Ayrıca kadın kooperatiflerinin, yerel üretim pratiklerinin korunmasına ve geleneksel el sanatlarının sürdürülmesine sağladıkları katkı nedeniyle

yerel kalkınma ve kültürel mirasın taşıyıcılığında da rolü olduğu belirtilmektedir (Emiroğlu, 2022). Bununla birlikte kültürel mirasın taşıyıcısı olma hali, kooperatifin kolektif bir işletme olduğu gerçeği ile düşünülmelidir.

Kadınların ekonomik, sosyal ve politik alanlarda karşılaştıkları yapısal eşitsizliklerle mücadele etme çabasının bir ürünü olan kadın kooperatifleri, bir yandan kadınların üretime katılımını ve gelir elde etmelerini sağlarken, diğer yandan toplumsal cinsiyet rollerinin dönüştürülmesine aracılık eden “karşı-hegemonik” örgütlenme biçimidir (Andiç, 2023). Dolayısıyla kadın kooperatifleri, sadece ekonomik bir işletme modeli değil, aynı zamanda feminist hareketin ve toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin sahadaki pratik araçlarından biri olarak önem kazanmaktadır. Evrensel düzeyde kooperatifçiliğin ilkeleri, gönüllülük, demokratik karar alma mekanizmaları, ekonomik katılımı, özerklik ve bağımsızlık, eğitim ve bilgilendirme, kooperatifler arası iş birliği ve toplumsal duyarlılık olarak sayılmaktadır (ICA, 1995). Bununla birlikte kadın kooperatifleri söz konusu olduğunda bu ilkelerin geleneksel roller ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden bağımsız olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bir başka ifadeyle kadın kooperatifleri, kadınların ekonomik ve sosyal hayata katılmalarını destekleyen önemli bir araç olmakla birlikte yukarıda sayılan kooperatifçilik ilkelerinin uzağında yapılarla dönüştüklerinde birer hegemonik araca dönüşmeleri de kaçınılmazdır. Bu bağlamda kadın kooperatiflerinin en önemli katkılarından birinin toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen bir dönüşüm alanı yaratma potansiyeline sahip yapılar olduğunun altı çizilmelidir. Kooperatifler kadınları üreten, karar alıp uygulayan ve toplumsal alanda görünür aktörler haline getirmektedir (Gönüllü Atakan ve Çoban, 2022). Bu durum, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine meydan okuyarak kadınların kamusal alandaki varlığını güçlendirmektedir.

Toplumsal cinsiyet kuramları, kadınların çalışma hayatının her alanında olduğu gibi kooperatifçilik konusunda da yaşadıkları dezavantajları anlamak için önemli bir teorik çerçeve sunar. Feminist kuram, kadın emeğinin tarihsel olarak görünmez kılındığını, kadınların özel alanla sınırlandırılarak kamusal alandan dışlandığını ve böylece patriyarkal düzenin yeniden üretildiğini vurgular (Berkday, 2004; Kandiyoti, 1987). Öte yandan kuram, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sadece yeniden dağıtım sorunu değil, aynı zamanda kadınlar açısından “tanınma” eksikliğiyle ilişkili olarak kadınların toplumsal statülerinin eşitlik temelinde yeniden inşasını gerekli olduğunu savunur (Fraser, 2009). Dolayısıyla kadın kooperatiflerinin ortaya çıkışı, yalnızca ekonomik bir örgütlenme modeli değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin aşılmasına yönelik kolektif bir mücadele pratiği olarak da değerlendirilmelidir. Bu bağlamda bir kadın örgütlenme modeli olarak kadın kooperatifleri, feminist kuramın öngördüğü dönüşümün somut bir yansıması niteliğindedir.

Sonuç olarak kadın kooperatifleri, toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında yalnızca ekonomik bir araç değil, aynı zamanda sosyal adalet ve demokratik katılımın güçlenmesine hizmet eden örgütlenmelerdir. Feminist kuramın vurguladığı gibi, kadınların görünmez emeğinin değerli kılınması ve kamusal alanda temsil edilmeleri, eşitliğin sağlanması açısından kritik önemdedir (Fraser, 2009; Karakuş, 2022). Bu kooperatifler aracılığıyla kadınlar üretim süreçlerine katılmakta, karar mekanizmalarında yer almakta ve kolektif dayanışma yoluyla güçlenmektedir (Andiç, 2023; Yıldırım, 2022). Böylece hem ekonomik bağımsızlıklarını kazanmakta hem de toplumsal cinsiyet rollerine meydan okuyarak eşitlik mücadelesinin aktif öznesi hâline gelmektedirler.

Bu çalışma, kadın kooperatiflerinin mevcut durumunu toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısı ile anlamaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda Doğu Karadeniz Bölgesinde faaliyet gösteren kadın kooperatiflerine odaklanmıştır. Söz konusu bölgede faaliyet gösteren kadın kooperatifleri konusunda literatürde sınırlı sayıda çalışma mevcuttur. Bu çalışmalardan birisi olan Andiç (2023), Giresun ili ve ilçelerinde faaliyet gösteren kadın kooperatiflerini ele almıştır. Şahankayan v.d. (2023) tarafından tüm Türkiye’deki kadın kooperatifleri hakkında yapılan çalışmada Karadeniz Bölgesi’ndeki 155 kadın kooperatifinden bahsedilmektedir. Dolayısıyla Doğu Karadeniz Bölgesindeki 18 kadın kooperatifine odaklanan bu çalışma, nitel bir çalışma olması nedeniyle genelleme amacı taşımamakla birlikte çalışma grubunu içeren kadın kooperatifleri üzerinden bir kargıya varmayı hedeflemektedir. Doğrudan herhangi bir çalışmaya konu olmamış Doğu Karadeniz Bölgesi kadın kooperatiflerini derinlemesine incelemeye çalışan bu araştırma bu bakımdan özgündür.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, kadın kooperatiflerinin kuruluş süreçleri, mevcut işleyişleri ve üyelerinin deneyimlerini incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemi ile tasarlanmıştır. Nitel yöntem, bireylerin deneyimlerine odaklanarak sosyal olguların anlamlandırılmasını hedefler ve genellemelerden ziyade bağlama özgü derinlikli kavrayışlar sunar (Şimşek ve Alptekin, 2024; Baltacı, 2019). Bu nedenle, araştırma konusu olan kadın kooperatifçiliğinin çok katmanlı yapısını incelemek için uygun bir çerçeve sağlamaktadır.

2.2. Çalışma Grubu

Nitel araştırmalarda amaç, büyük örneklemeler üzerinden genellemelere ulaşmak değil, araştırma konusuna dair derinlemesine bilgi üretmektir. Nitel araştırma desenlerinden biri olan derinlemesine görüşme yönteminde çalışma grubu belirlenirken araştırmacı çalışma konusunu, çalışmanın problemini ve erişebileceği kaynakları esas almalıdır. Araştırmacı çalışmanın amaçları doğrultusunda neler öğrenmek istiyorsa çalışma grubunu buna göre belirlemez (Creswell, 2002; Baltacı, 2019). Bu nedenle bu çalışmada amaçlı örnekleme yöntemleri kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, araştırmacıya inceleme konusu açısından bilgi sağlayabilecek kişilerin veya grupların seçilmesine imkân tanıyarak çalışmanın amacına uygun bir örneklem oluşturur (Saral, 2024).

Bu çalışmada, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde faaliyet gösteren kadın kooperatif üyeleri çalışma evrenini oluşturmuştur. Araştırmacı öncelikle Doğu Karadeniz Bölgesi illerini oluşturan Artvin, Bayburt, Giresun, Trabzon, Gümüşhane ve Rize Ticaret İl Müdürlükleri aracılığıyla kooperatif listelerine ulaşmaya çalışmıştır. Ancak kişisel verilerin korunması kapsamında iletişim bilgileri paylaşılmadığından, kooperatiflere sosyal medya, yerel haber kaynakları ve sahadaki kişisel bağlantılar aracılığıyla erişim sağlanmıştır. Bu süreç sonunda bölgede faaliyet gösteren toplam 48 kadın kooperatifi tespit edilmiş, bunların 23'ü ile doğrudan iletişim kurulabilmiş, ancak 18 kooperatifin her birinden bir üye ile görüşme sağlanabilmiştir. Kadın kooperatif üyelerinin bireysel deneyimlerine odaklanan bu çalışmada, katılımcıların deneyimlerini üyesi oldukları kooperatif üzerinden dile getirmeleri nedeniyle her kooperatiften bir üye ile görüşme sağlanmıştır. Ayrıca nitel bir yöntemle yapıldığı için genelleme amacı gütmeyen bu çalışmada araştırmacı Doğu Karadeniz Bölgesinde faaliyet gösteren bütün kadın kooperatiflerine ulaşmaya çalışılmıştır. Görüşmeler yüz yüze ve çevrimiçi gerçekleştirilmiştir. İzin veren katılımcıların ses kaydı alınmıştır. Çalışmaya katılan tüm kooperatif üyeleri ve yöneticiler, gizlilik ilkesine bağlı olarak K1, K2, K3... K18 şeklinde kodlanmıştır. Ayrıca araştırma kapsamında iletişim kurulan kadın kooperatiflerinden sadece üçünde erkek üye mevcuttur. Bu üyelerden görüşme sağlanan erkek üye sayısı ise sadece birdir. Literatürde kadın kooperatiflerinin erkek üyelerine ilişkin herhangi bir bilgiye erişim sağlanmamıştır. Bu çalışmada hem erkek bir üyenin kadın kooperatifine ilişkin deneyimini anlamak ve hem de literatürün dikkatini çekmek için erkek üye ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması

Nitel araştırmalarda en sık kullanılan veri toplama teknikleri gözlem, görüşme ve doküman analizi olarak öne çıkmaktadır (Karataş, 2015). Bu teknikler arasında özellikle görüşme yöntemi, araştırmacıya katılımcıların deneyimlerini, algılarını ve bakış açılarını derinlemesine öğrenme fırsatı sunmaktadır (Baltacı, 2019). Bu nedenle çalışmada temel veri toplama tekniği olarak görüşme yöntemi benimsenmiştir. Görüşmelerde katılımcıların kendi deneyimlerini serbestçe ifade etmesine de imkân tanınması nedeniyle (Türnüklü, 2000) yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu hazırlanırken, öncelikle literatür taraması yapılarak önceki araştırmalarda kullanılan görüşme formları incelenmiş, ardından alan uzmanı iki akademisyenin görüşleri doğrultusunda taslak form oluşturulmuştur. Hazırlanan form, iki kadın kooperatifi üzerinde pilot uygulama ile test edilmiş ve geri bildirimler doğrultusunda son hâline getirilmiştir. Demografik bilgilerle birlikte form toplam 35 sorudan oluşmaktadır.

Bu araştırma, Amasya Üniversitesi Etik Kurulu (Tarih: [12.09.2023], Onay no: [E-30640013-108.01-149357]) tarafından onaylanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Nitel araştırmalarda veri analizi, toplanan bilgilerin anlamlı bir bütün haline getirilmesini ve araştırma sorularına yanıt üretecek şekilde düzenlenmesini amaçlar. Bu bağlamda, görüşme ve gözlemlerden elde

edilen verilerin sistematik biçimde incelenmesi, kategorilere ayrılması ve yorumlanması gereklidir (Çelik, Baykal ve Memur, 2020). Bu çalışmada verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, benzer verilerin belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde organize edilerek anlamlandırılmasını sağlayan, araştırmacıya veriler arasında örüntüler, ilişkiler ve derin yapılar kurma imkânı sunan bir analiz tekniğidir (Krippendorff, 2018). Öncelikle, görüşmelerden elde edilen ses kayıtları bilgisayar ortamında yazıya dökülmüş ve ayrıntılı transkriptler oluşturulmuştur. Daha sonra, bu transkriptler araştırmacı tarafından defalarca okunarak veriler anlamlı parçalara ayrılmıştır. Her bir anlam birimine kodlar verilmiş; benzer kodlar gruplanarak kategoriler oluşturulmuştur. Son aşamada, bu kategorilerden daha üst düzeyde temalar çıkarılmıştır.

2.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik, elde edilen bulguların inandırıcılığını ve araştırma sürecinin bilimsel açıdan sağlamlığını ortaya koyan temel ölçütlerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Geçerlik, araştırmada kullanılan yöntem ve süreçlerin çalışmanın amacına uygunluğunu ve sonuçların gerçeği ne ölçüde yansıttığını ifade ederken; güvenirlik, aynı çalışmanın benzer koşullarda tekrarlandığında benzer sonuçlar üretme derecesiyle ilgilidir (Karataş, 2015).

Bu araştırmada iç geçerliği artırmak için, görüşme sürecinde katılımcı teyitlerine ve doğrulama sorularına başvurularak, yanlış anlaşılmanın önüne geçilmiştir (Baltacı, 2019). Ayrıca görüşme sonrasında elde edilen bazı bulgular, katılımcılara tekrar sunularak yorumların doğruluğu teyit edilmiştir. Bunun yanı sıra araştırma sürecinde uzman görüşlerinden yararlanılmış ve pilot görüşmeler yapılarak soruların amaca uygunluğu test edilmiştir.

Dış geçerliği sağlamak için araştırmanın evreni, örneklem seçimi, veri toplama süreci ve analiz yöntemleri ayrıntılı biçimde raporlanmıştır. Böylece benzer çalışmalarda araştırma sürecinin yeniden uygulanabilir olması amaçlanmıştır (Türnüklü, 2000). Bununla birlikte nitel araştırmalarda dış geçerlik sınırlı olabilmektedir; çünkü her araştırma, bağlam ve katılımcıların özgün deneyimlerine dayalıdır. Ancak bu çalışmada elde edilen bulgular, farklı bölgelerdeki kadın kooperatiflerine ışık tutabilecek karşılaştırmalı veriler sunmaktadır.

Güvenirlik açısından, görüşmelerin tamamı katılımcıların onayıyla ses kaydına alınmış ve veriler yazıya dökülerek analiz edilmiştir. Kodlama süreci ayrıntılı biçimde raporlanmış, kod ve temaların oluşturulma süreci şeffaf biçimde açıklanmıştır. Ayrıca elde edilen bulguların tutarlılığını sağlamak amacıyla farklı akademisyenlerden uzman görüşü alınmıştır. Bu uygulamalar hem iç güvenirliliği hem de dış güvenirliliği artırmıştır (Baltacı, 2019).

Sonuç olarak, geçerlik ve güvenirlik için alınan önlemler, bu çalışmanın nitel araştırma standartlarına uygun şekilde yürütüldüğünü göstermektedir. Katılımcı teyitleri, uzman görüşleri, ayrıntılı raporlama ve şeffaf analiz süreci sayesinde bulguların güvenilirliği ve inandırıcılığı güçlendirilmiştir.

2.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde faaliyet gösteren kadın kooperatifleri ile sınırlandırılmıştır. Çalışma yalnızca 2018–2025 yılları arasında kurulan ve faaliyette bulunan kadın kooperatiflerini kapsamaktadır. Katılımcılara ulaşmada zaman kısıtları, maliyet unsurları ve iletişim güçlükleri nedeniyle bazı görüşmeler çevrimiçi platformlar aracılığıyla yürütülmüş, bu durum verilerin çeşitliliğini kısmen sınırlamıştır. Ayrıca çalışma yalnızca kadın kooperatiflerinin deneyimlerine odaklandığı için, elde edilen bulguların genelleştirilebilirliği sınırlıdır. Bununla birlikte bu sınırlılıklar, araştırmanın özgün bağlamına dair derinlemesine ve nitelikli veriler sunmasını engellememiştir.

3. Bulgular

Araştırmada elde edilen veriler temalar, kategoriler ve kodlar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan 17'si yönetici olmak üzere toplam 18 kadın kooperatif üyesiyle yapılan derinlemesine görüşmeler, kooperatiflerin yapısal özelliklerini ve üyelerin deneyimlerini ortaya koymuştur.

3.1. Demografik Bilgiler

Görüşme sağlanan kadın kooperatif üyelerine ilişkin demografik bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Varsa Sayısı	Çocuk	Eğitim Durumu
K1	Kadın	52	Evli	2		Ön lisans
K2	Kadın	54	Evli	4		Ön lisans
K3	Kadın	37	Evli	4		Lise
K4	Kadın	35	Evli	-		Yüksek lisans
K5	Erkek	47	Evli	3		Lise
K6	Kadın	35	Evli	2		Lise
K7	Kadın	26	Bekar	-		Lisans
K8	Kadın	47	Evli	2		Lise
K9	Kadın	30	Evli	4		Lise
K10	Kadın	54	Evli	2		Lise
K11	Kadın	56	Bekar	-		Lise
K12	Kadın	48	Evli	2		Yükse lisans
K13	Kadın	39	Evli	-		Lisans
K14	Kadın	48	Evli	4		Lisans
K15	Kadın	43	Evli	1		Lisans
K16	Kadın	45	Evli	2		Lise
K17	Kadın	42	Evli	3		Lise
K18	Kadın	57	Evli	4		Lise

Tablo 1 incelendiğinde, katılımcıların yaşları 26 ile 57 arasında değişmekte olup, büyük çoğunluğu 40 yaş üstündedir. Katılımcıların 16'sı evli, 2'si bekar. Çocuk sayısı bakımından en fazla dört çocuk sahibi olan kadınlar öne çıkarken, hiç çocuğu olmayan dört katılımcı da bulunmaktadır. Eğitim durumu incelendiğinde ise en yüksek grup lise mezunları (10 kişi) iken, dört lisans, iki önlisans ve iki yüksek lisans mezunu da mevcuttur.

3.2. Kooperatiflerin Özellikleri

Araştırma kapsamında erişim sağlanan kadı kooperatiflerine ilişkin bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Tablo 2. Kooperatiflerin İl, Kuruluş Yılı, Faaliyet Alanları ve Üye Cinsiyet Göre Dağılım

İl	Kooperatif Adı	Kuruluş Yılı	Faaliyet Alanı	Kadın Üye Sayısı	Erkek Üye Sayısı
Bayburt	Kooperatif 1 (K1)	2023	Gıda	7	-
Rize	Kooperatif 2 (K2)	2021	Gıda, Hediyeelik eşya ve Tekstil	26	1
Trabzon	Kooperatif 3 (K3)	2021	Gıda ve El sanatları	12	
Trabzon	Kooperatif 4 (K4)	2023	El sanatları	7	
Rize	Kooperatif 5 (K5)	2020	Gıda	7	1
Artvin	Kooperatif 6 (K6)	2021	Gıda	15	
Rize	Kooperatif 7 (K7)	2023	Gıda	7	1
Rize	Kooperatif 8 (K8)	2024	Hediyeelik eşya ve El sanatları	7	
Giresun	Kooperatif 9 (K9)	2019	Gıda	10	
Giresun	Kooperatif 10 (K10)	2022	Gıda	7	
Gümüşhane	Kooperatif 11 (K11)	2020	Gıda	13	
Rize	Kooperatif 12 (K12)	2021	Tekstil	7	
Rize	Kooperatif 13 (K13)	2021	El sanatları	7	
Trabzon	Kooperatif 14 (K14)	2021	Tekstil ve El sanatları	7	
Trabzon	Kooperatif 15 (K15)	2020	Gıda, El sanatları ve Hediyeelik eşya	7	
Giresun	Kooperatif 16 (K16)	2021	Tekstil	12	
Trabzon	Kooperatif 17 (K17)	2024	El sanatları	7	
Gümüşhane	Kooperatif 18 (K18)	2024	Gıda ve Tekstil	7	

Tablo 2 incelendiğinde Araştırmaya dahil edilen kadın kooperatifleri coğrafi dağılım açısından çeşitlilik göstermektedir. Katılımcıların üye olduğu kooperatiflerin altısı Rize, beşi Trabzon, üçü Giresun, ikisi Gümüşhane, biri Artvin ve biri Bayburt'ta faaliyet göstermektedir. Bu dağılım, özellikle Rize ve Trabzon'da kadın kooperatiflerinin daha yoğun olduğunu göstermektedir. Kooperatiflerin kuruluş yılları 2019 ile 2024 arasında değişmektedir. Faaliyet alanları incelendiğinde, gıda üretimi en yaygın faaliyet alanı olup, yedi kooperatif yalnızca gıda üzerine yoğunlaşmıştır. Üç kooperatif el sanatları, iki kooperatif ise tekstil üzerine odaklanmıştır. Çoklu faaliyet alanına sahip altı kooperatifte ise genellikle gıda üretimi ortak bir faaliyet alanı olarak yer almaktadır. Kadın kooperatiflerinin genel olarak kuruluş şartı olan 7 üye ile kuruldukları görülmektedir. En fazla üyesi bulunan Kooperatif 9'un 26 üyesi olduğu görülmektedir. Erkek üye durumu incelendiğinde sadece 3 kadın kooperatifinin birer erkek üyesi bulunmaktadır ve bu kadın kooperatiflerinin üçü de Rize'de faaliyet göstermektedir. Ayrıca erkeklerin kadın kooperatifine üye olmalarının önünde yasal engeller olmamasına rağmen görüşülen kadın kooperatiflerinin sadece üç tanesinde erkek üye vardır. Araştırma kapsamında erişim sağlanan 18 kadın kooperatifinin 172 kadın ve 3 erkek olmak üzere toplam 175 üyesi olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Kooperatifin Kurulması Temasına İlişkin Kategori, Kod ve Örnek İfadeler

Kategori	Kod	Örnek İfade
Kooperatifin kurulma nedeni	Kurumların talimatı	“Vali Bey, cumhurbaşkanımızın emriyle vali beye bu talimat gelmiş. E kimler yapar? İşte K1 yapar, A yapar, B yapar, C yapar. Belli zaten”. (K1) Kooperatif yaparken valilikten geldi bana teklif ilk. Dediler ki sen bu şekilde değil de bizim dediğimiz şekilde mesela O şekilde devam ettiler ve kooperatif kurmamı istediler (K18)
	Aile işini geliştirme	Kooperatif üzerinden kurmak istememizin aslında gayesi şuydu, biz kadın pozitif ayrımcılık devlet tarafında var dedik ya, kadın girişim kooperatifine? Devletten bir destek alalım. Çünkü makineleşme yapmanız gerekiyor. (K5).
	Statü elde etme	“Bize kooperatif, bir statü kazandırdı. Kadınların kamusal alanda görünür olmasını sağladı.” Şöyle, evet bir şeyler yapıyorsunuz, üretim yapıyorsunuz, girişkenseniz. Lakin bir statü gerekiyor. (...) Madem bu kadar kişiye dokunabiliyorsun, bunu bu kanaldan yap, bir statü edin. Bu sana bir statü kazandırır. Yani insan bazında ve devlet bazında bir kamulaş. (K17)
	Birlikte üretmek	“Neden kooperatif kurduk? Birlikten kuvvet doğar diye düşündük.” (K6).
	Üreten kadınlar için	Biz sosyal kooperatif kurduk. (...) 7 tane üretici kadın yok kurucularımız arasında. 7 tane maddi, gücü iyi olan kadın var. Bunu yapmamızdaki sebep de şuydu, kooperatifçilik eşittir masraf demek. Bu masrafı kaldıracak kadınlar olması lazımdı. (...) Üreten kadın diyor ki, ben zaten bunu evde satıyorum veya ne kadar satabilirim kendime kar. Bir de kooperatif için, kooperatifin masrafları var. (...) Elhamdulillah 7 tane arkadaşımın gelir kaygısı yok. (...) Biz tamamen kooperatifteki söylediğim gibi sosyal amaç kadınları iş gücü piyasasına katmak için sosyal yardım almalarını engellemek için açıkçası kooperatif oluşturduk. Manevi ve kadınların başarmasını istediğim için. Biz evdeki üreticiyi biraz daha desteklemek istedik. (K12).

Tablo 4. Karşılaşılan Sorunlar Temasına İlişkin Kategori, Kod ve Örnek İfadeler

Kategori	Kod	Örnek İfade
Ekonomik sorunlar	Sermaye temini	"Yer mesela istediğimiz yerde istediğimiz gibi bir işletme mesela bize ilk etapta hani bir parasız bir karşılansa sonradan biz hani kazanmaya başlayınca zaten bunu kirasıyla oydu buydu bedelini veririz" (K3). "ekonomi bakımından çok zorluk çektik. Hiçbir şey yoktu dükkanlarımızda. Sıfırdan başladık. Cebimizdeki, cüzdanımızdaki parayla döndürdük" (K2). "İşte dediğim gibi maddi korkular, maddi kaynakların sınırlı olması"(K13).
	Malzeme temini	"Ben buranın ortak malzemesini belediyenin kullanmadığı masa, okulların kullanmadığı işte sandalye, ne bileyim işte işe yarar ama sağdan soldan hayırseverlerden insanlardan alabileceğimiz işte ikinci el (...). Hepsini sağdan soldan bulabildik yani. Masalarımızı, sandalyemizi atölyemizde gerekli olan" (K4)
	Vergi yükü	"Hiçbir şey görüldüğü kadar kolay ilerlemiyor ve devlet her ay bizden düzenli bir vergi alıyor. Bizim şu an gelirimiz yok" (K3). "Ben 2-3 ay sonra dedim ki kendimi batık esnaf gibi hissediyorum. Bu ne? Vergi üstüne vergi. Seni anlamıyor bak. Maliye Bakanlığı seni anlamıyor. Ticaret Bakanlığı anlamıyor. Senin daha üretip üretmediğini bilmiyor."(K4). "çok aşırı derecede bence kooperatife yüklenmeyecek kadar vergi ödüyor" (K6).
Kurumlarla ilgili sorunlar	Prosedür	"Prosedürle alakalı kooperatifleri zorluyorlar. Çok zorluyorlar. Bence zaten en çok değineceğimiz nokta bu olabilir (K7). "Uzun prosedürler. Yani gerçekten zorlaştırmak için elinden geleni yapıyorlar." (K14).
	Vadedilen desteğin sürdürülmemesi	"Büyükler bize, biz size destek olacağız dediler. Ama hiçbir şekilde destek olmadılar." (K3). "çeşitli kurumlarla, kuruluşlarla da iş birliği yapman gerekir (...). Biz onlarla görüştüğümüz zaman bize çeşitli sözler vermişlerdi (...). Ama dedi ki benim boya artık önceliğim değil" (K4).
Kooperatif Üyelerinden Kaynaklanan Sorunlar	Üyelerin birbirine güvenmemesi	"Ortaklar birbirine güvenmiyor" (K18). "Kendi aramızda anlaşamıyoruz biz. Ben onun için pişmanım sadece. Anlaşılabilir üyeler olsa" (K10).
	Üyelerin birbirini tanımaması	"Hiçbirini tanıyıordum, sadece bir tanesini tanıyordum. Arkadaşım olur kendisi." (K3)
	Üyeliğin istenmemesi	"7 kişiye bile ulaşmakta çok zorlandım. Çünkü kimse kabul etmedi." (K7).
	Üyeler arasında amaç birliğinin olmaması	"Birlik beraberlik olmayışı. Amaçta birlik olmayışı" (K11). "Biz o kadar anlaşma yapmamıza ve yine de arkadaşlık ilişkilerimize güvenmemize rağmen aramızda tabii ki bu bir iş dünyası, birine uyuyor, birine uymuyor. Biri kaprisli, biri nazlı. Biri istekli, biri isteksiz. Biri ben onu yaparım diyor, biri ben bunu yaparım. Ben erken gelmek istemiyorum." (K4).
	Üyelerin kadın olması	"Kadın kadının düşmanıdır. Bunu hiçbir zaman unutmayın. Kadın kadının düşmanıdır. Şimdi diyorum ya çatlak sesler her zaman ortamı bozar. Kadınlar kendi aralarında anlaşamadıkları için" (K10). "Bekar alsan evlencem diyor evli alsan kocam izin vermiyor diyor" (K9). "kadınlar bir süre sonra ayrılmak istiyor ama maddi yönden değil, biraz manevi" (K16) "Ne kadar çok kadın varsa o kadar çok da problem var demektir" (K6). "Kadınlarımız basiretli değil. Bir işte sebat etmek istemiyorlar. Çok çabuk sıkılıyorlar. Hemen para gelsin istiyorlar. Bir şey üretiyor, diyor ki bunun parası ne zaman gelecek? Gelmeyince morali motivasyonu düşüyor" (K4).
	İş bölümünün olmaması	"İş bölümünün olmaması, üyelerin çalışmak istememeleri, biri çalışıp diğeri çalışmaması. İşlerin tek kişiye kalması" (K12).
Eğitim ve bilgilendirme	Kooperatifçiliğin bilinmemesi	"Tabii süreci yeni öğreniyoruz yani bilinmeli aslında kooperatifçiliği bilmeden kooperatifçilik yani o oluşumun içine girmek lazım hakikaten (K11). "Yani ne olduğunu nasıl bittiğini hala da öğrenmiş değilim ki. Çünkü yani insan yaşadıkça hani bir söz var ya kervan yolda giderken dizilirken mi kurulur diye bir söz vardır işte. Biz de öyle yani yavaş yavaş ilerledikçe öğreniyoruz yani gördükçe yaşadıkça" (K3).
	Yeterli eğitimin alınmaması	"Kooperatifçiliği bilmeden daha doğrusu kooperatif kurduk Vallahi çoğu ayrıldı zaten" (K6). "Yola çıktıktan sonra yol karşımıza neyi çıkartırsa biz aslında ona göre ilerliyoruz" (K7).
Sürdürülebilir olmama	Pazar bulamama	"Pazar bulamadık. Zaten kooperatiflerin genel sorunu Pazar bulamamak" (K10). "Bütün kooperatiflerde üretim var ama pazar payının olmaması, pazarı bulamama bence" (K13).
	Talimatla kurulma	"Merkezlerden talimatlarla kurulma, tek sebebi bu" (K14)
	Üretimin olmaması	"Üretilen ürünle satışın sürekliliğinin olmaması. Süreklilik olursa sürdürülebilirlik olur." (K4).
	Kooperatiflerin birbirini taklit etmesi	"Bugün her kadın kooperatifinde bir feritiko akımı var. (...), Bunun değişmesi gerekiyor (K7).
	Emeklilik sonrası kooperatifçiliğe yönelmek	"Çünkü zaten kafaları yorgun, genç girişimci değiller, belli bir şeye gelmişler, hayatın belli bir zorluklarını görmüşler ve artık zorlukla mücadele edemiyorlar. Ve hepsi tecrübeli bayanlar oldukları için kendi aralarında iletişim sağlayıp anlaşmaya gidemedikleri için oluyor tamamen" (K9).
	Erkeklerin kadın kooperatifçiliğini küçümsemesi	"Evde duran koca ne diyor, zaten yaptığınız ne?" (K4). "kocamın yaptığım işte zerre rızası yok" (K14). "Eşim, çalışma boş ver ben sana bakarım. (...) ben sana bakmıyor muyum, paramı veriyim evde dur diyor" (K18).
	Kooperatifçiliği	"Ayrılan üyemiz oldu çünkü bizim üyelerimizin çoğu ya özel sektörde çalışıyordu ya kendi

n ikinci uğraş olarak görülmesi	dükkanları, kendi işleri vardı. Oradan zorluk çektik" (K2).
---------------------------------	---

Tablo 5. Söylemler Temasına İlişkin Kategori, Kod ve Örnek İfadeler

Kategori	Kod	Örnek İfade
Cinsiyetçi Söylemler	Eşimi ikna ettiğim için şanslıyım	"Çalışmak çok uzak bir hayaldir bize. Ama tabii ki benim içimde hep bir çalışma hevesi vardı. Sonra 89'da ben evlendim. Bir babayı, ağabeyi ikna edemiyorsun ama eşi çok rahat ikna edebiliyorsun" (K1).
	Kadın kadının kurdudur	"Kadın kadının kurdudur yani. Böyle büyük bir sorun var. Ego var. Biz kadınlarda büyük ego var. Ben daha iyisini bilirim, ben daha iyisini yaparım dedikleri için bir araya gelip de birlikte yol alamıyorlar. Ama erkeklerde böyle bir düşünce yok. Biz o yüzden ilerleyemiyoruz kadın olarak, yani kadınlarla birlikte." (K3).
	Dinin yanlış yorumlanması	"Yanlış dini inanç de uydurulmuş dini inanç de erkek egemenliğinin hegemonyası de efendim takunyalı sakallı cübbelilerin kadınların üstünde baskısı de, ne dersin de. Bu arada ben kapalıyım yani." (K4).
	Kadın işi-erkek işi	"Yönetim kadrosu kadınlardan oluşacağı için böyle bir tecrübeye de sahip değiller. Sonuçta zaman zaman belki de medyanın önüne çıkmak gerekecek. Zaman zaman gelen mülke amirleri karşılamak gerekecek. Onlara yaptığın işi anlatman gerekecek" (K5).
	Kadın emeği görünür değil	"Senin yaptığın sıva görünüyor ama benim temizlediğim ev, baktığım çocuk görünmüyor" (K9).
	Kadınlar detaycı ve ince fikirli	"Erkeklerle anlaşmak kadınlarla anlaşmaktan daha kolay. Kadınlar daha detaycı, daha ince fikirli, her söylediğinin altında bir şey arıyorlar. Ama erkekler derler ya hani bodoslama diye. Ama erkeklerle anlaşması erkeklerin ikna etmesi daha kolaydır" (K10).
	Kadınlarda çalışma disiplini yok	"Kadınlar bir araya geliyor. Kakara kikiri var. Bunların içerisinde en esaslı üretim yapan belki de bir tanesi. Belki de tek. Yani Gülen yenge. Sürekli üretim yapan. Tamam. Aynen öyle. Sürekli arz eden. Ama gerisi kakara kikiri yani." (K5).
	Kadın ailesine karşı sorumludur	"Zaten para kazanılmıyor bir de bilmeden girdiğinde kazanamadığında ve yerinde saydığına emeğini boşuna aileden fedakârlık ediyorsun (...) Kadın kazandığında çocuğuna yedirir, erkekler gibi dışarıda yemez, evine bakar." (K6).
Kooperatif Metaforları	İşletme	"bu da çünkü bir işletme. Sadece adı kooperatif. (...) hobi olarak olacak bir şey değil bu" (K1).
	Devlet işi	"biz bir devlet kurumuyuz. Kurum olarak biz bu şekilde kuruluyoruz. Zaten devlet kurumu olarak gözüktüyor" (K18).
	Emeklilik işi	"Biraz emeklilik işi bu. (...) Gelirin olacak ki sen bu işe daha rahat şey edersin" (K12).
	Evimiz	"Burası bizim evimiz gibi" (K7).
	Gönüllülük işi	"Gönüllü olarak girdik ve gönüllü olarak hala devam ediyoruz" (K8)
	Sosyal sorumluluk	"Bu sosyal sorumluluk işi" (K14).
	Sosyalleşme aracı	"Kooperatifçilik aslında çok sosyal bir şey. Çok insanlarla tanışıyorsunuz. Çok, çok, çok, çok insanlarla tanışıyorsunuz" (K10).
	Proje	"Hani kooperatif mi? Kooperatifçiliğin ne olduğunu bile bilmiyordum. Benim için bir projeydi, o kadar" (K9).
Dayanışma	"kooperatifçiliği dayanışma olarak görüyorum" (K4).	

4. Tartışma

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde faaliyet gösteren kadın kooperatiflerine üye 18 katılımcı ile yapılan yüz yüze derinlemesine görüşmelere dayanan bu çalışma, Doğu Karadeniz illerinde bulunan kadın kooperatiflerinin mevcut durumunu ortaya koymayı hedeflemektedir. Çalışma nitel yöntem ile gerçekleştirilmiş ve katılımcılardan elde edilen veriler, belirlenen temalar, kategoriler ve kodlar bağlamında içerik analizi ile değerlendirilmiştir.

Çalışma kapsamında Doğu Karadeniz' de toplam 48 kadın kooperatifi olduğu tespit edilmiş, bunlardan 18 kadın kooperatifinin her birinden bir üye olmak üzere 18 kadın kooperatifi ile görüşme

sağlanabilmiştir. Bu kooperatiflerin faaliyet alanı incelendiğinde 11 kadın kooperatifinin gıda üretimi yaptıkları görülmektedir. Tekstil ve el sanatları öne çıkan diğer faaliyet alanlarıdır. Bu durum, araştırmanın çalışma grubundaki kadın kooperatiflerinin geleneksel ve ev içi faaliyetleri sürdürdüklerini düşündürmektedir. Bu bağlamda çalışmamız, Yıldırım'ın (2022) Kadın Kooperatiflerin Kadınların Ekonomik ve Sosyal Yaşamlarında Yarattığı Değişimler: Batı Akdeniz Örneği başlıklı tez çalışmasının bulgularıyla uyumludur.

Araştırma kapsamında görüşme yapılan kadın kooperatiflerinin genellikle vali/kaymakam, belediye başkanı ve kamu kurum temsilcileri tarafından davet ve yönlendirme ile kuruldukları görülmüştür.

Görüşme sağlanan kadın kooperatiflerinden 12'sinin zorunlu üyelik şartı olan yedi üyeye sahip olduğu, bir kadın kooperatifinin 10, iki kadın kooperatifinin 12, bir kadın kooperatifinin 13, bir kadın kooperatifinin 15 ve bir kadın kooperatifinin de 27 üyesi olduğu görülmektedir. Erkek üyesi olan kadın kooperatifi sayısı üçtür ve her birinde bir erkek üye mevcuttur.

Görüşme yapılan kadın kooperatif üyelerinin yaşlarının 26 ile 57 aralığında olduğu, sadece ikisinin 30 ve daha altı yaşta olduğu ve diğerlerinin 35 üstü yaşta oldukları görülmektedir. Dolayısıyla araştırma kapsamında görüşülen kişilerin yaş ortalaması 44,2'dir. Çalışma bu bulgusuyla literatür Yıldırım vd. (2021), Serinikli (2018), Serinikli (2019), Kazar (2019), Taş ve Kazar (2019) ile uyumludur. Çalışma grubunun eğitim düzeyi olarak öne çıkan lise eğitim bulgusu, Yıldırım vd. (2021)'in bulguları ile uyumludur fakat Serinikli (2018), Serinikli (2019), Kazar (2019), Taş ve Kazar, (2019) ile uyumlu değildir.

Yapılan çalışmalar, kadın kooperatiflerinin kadınların ekonomik ve sosyal hayata katılımlarında etkili olduğunu ortaya koymaktadır (Yıldırım vd, 2021). Doğu Karadeniz Bölgesinde 18 kadın kooperatifi ile yapılan bu çalışmada görüşülen katılımcıların kooperatif kurma nedenlerine ilişkin söylemleri, kooperatifçiliğin kadınlar açısından ekonomik faydadan ziyade sosyal fayda bağlamında değerlendirildiği yönündedir. Dolayısıyla çalışmamız, kadın kooperatiflerinin kadınlar için bir sosyal güçlenme aracı olduğu yönündeki tespitleri doğrulamaktadır (Çınar vd, 2021). Bunun yanı sıra görüşülen tek erkek üyenin kooperatifçiliği kâr amacı güden bir işletme olarak nitelendirdiği belirtilmelidir.

Görüşülen kadın kooperatif üyeleri, karşılaştıkları en önemli ekonomik sorunları, vergi yükü, malzeme ve sermaye temini olarak belirtmişlerdir. Bu sorunlar içinde vergi yükü ve malzeme temininin, sermaye temininin önüne geçmesi dikkat çekici bir bulgudur. Öte yandan bu bulgu, kadın kooperatiflerinin kurulma biçiminin bir sonucudur. Şöyle ki, yukarıda da belirtildiği gibi görüşme yapılan kadın kooperatifleri genellikle talimat (üyelerin şahsen çağrılarak kooperatif kurmalarının istenmesi) ve yönlendirme ile kurulmuş ve dolayısıyla da bir işletme için en önemli girdi olan sermaye temini sorununu bizzat yaşamamışlardır. Bunun yerine farkında olmadıkları ve kooperatifin bir işletme olarak faaliyete geçmesiyle birlikte bir anda karşılarına çıkan vergi yükümlülüğü, üyelere üstesinden gelinemeyecek bir sorun olarak görülmüştür. Bu tespiti destekleyen bir diğer sorun alanı, görüşülen kadın kooperatif üyelerinin kurumlar bağlamında yaşadıkları sorunlardır. Üyeler, prosedürlerin gereğinden fazla ağır olduğunu, vadedilen desteğin sürdürülmediğini ve kendilerinin özellikle kooperatif faaliyete geçmeden önce yeterince bilgilendirilmediklerini belirtmiştir.

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan bireylerin dile getirdiği sorunlardan birisi de kooperatif üyelerinden kaynaklanan sorunlardır. Bu sorunlardan “üyelerin kadın olması” hariç diğerleri, kadın kooperatiflerinin kurulma biçiminin bir sonucudur. Yukarıda da belirtildiği gibi görüşme yapılan kadın kooperatiflerinin neredeyse tamamı belediye başkanı, vali ya da kaymakam tarafından kurulmuştur. Birbirini tanımayan, birbirinin iş yapma biçimi hakkında bir fikri olmayan kadınlar, yine aynı yetkililer tarafından atanan bir (kadın) yönetici eliyle bir araya getirilmiştir. Kadın kooperatiflerinin ticari bir işletme olduğu göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu sorunların işletmenin yani kooperatifin kuruluş aşamasında yaşanması beklenir. Oysa araştırmanın çalışma grubunu oluşturan kadın kooperatiflerinin en yenisi yaklaşık bir yıldır faaliyet göstermektedir. Kadın kooperatiflerinin (işletme) kuruluş aşamasında yaşamaları mümkün olan sorunları, kooperatif faaliyete geçtikten sonra hala yaşıyor olmaları, işletme felsefesine aykırıdır. Bunlardan belki de daha önemlisi üyelerle ilgili sorunların “üyelerin kadın olması”ndan kaynaklandığının dile getirilmesidir. Görüşülen kadın kooperatif üyeleri,

yaşadıkları sorunların bir işletme olarak kadın kooperatiflerinin kurulma biçimiyle değil, üyelerin kadın olmasının olumsuzluklarıyla ilişkilendirmişlerdir.

Yine kadın kooperatif üyelerinin sürdürülebilirlik bağlamında dile getirdiği sorunlar, kooperatiflerin kurulma biçimiyle doğrudan ilgilidir. Görüşülen üyeler bu bağlamdaki sorunları, talimatla kurulmuş olma, pazar bulamama, üretimin olmaması, birbirini taklit etme, emeklilik sonrası kooperatifçiliğe yönelmek, erkek eşlerin kadın kooperatifçiliğini küçümsemesi, kooperatifçiliğin ikinci uğraş olarak görülmesi şekliyle dile getirmişlerdir. Bu sorunlar sınıflandırıldığında, talimatla kurulmuş olma, pazar bulamama ve üretimin olmaması, kadın kooperatiflerinin örgütsel bir sorun yaşadığını, bir başka ifadeyle yeterli planlama, iç ve dış çevre analizi yapılmadan kurulduklarını düşündürmektedir. Yine sorunlar arasında sayılan emeklilik sonrası kooperatifçiliğe yönelmek ve kooperatifçiliğin ikinci uğraş olarak görülmesi, kadın kooperatiflerinin bir işletmeden çok sosyalleşme aracı olarak algılandığını göstermektedir. Erkek eşlerin kadın kooperatifçiliğini küçümsemesi ise kadın kooperatif üyelerinin kooperatifçilik deneyimlerinin eşlerinin baskısı altında olduğunu düşündürmektedir.

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan kadın kooperatif üyeleri, toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında kategorize edilen söylemlerinde, “eşimi ikna ettiğim için şanslıyım”, “kadın emeği görünür değil”, “kadın kadının kurdudur”, “dinin yanlış yorumlanması”, “kadın işi-erkek işi”, “kadınlar detaycı ve ince fikirli”, “kadınların iş disiplini yok” “kadın ailesine karşı sorumludur” gibi ifadeler kullanmışlardır. Bu ifadeler içinde sadece “kadın emeği görünür değil” söylemi hem aile ve eşler ve hem de toplum açısından kadın kooperatiflerinin yeterince değerli görülmemesinin bir yansıması olarak dile getirilmiştir. Öte yandan “kadın kadının kurdudur”, “kadınlar detaycı ve ince fikirli” ve “kadınların iş disiplini yok” gibi söylemler, kooperatiflerin kadınlar için bir iktidar mücadele alanı ve dolayısıyla iktidar ilişkilerinin yeniden üretildiği mecralar olmasıyla uyumludur. Kadınlar, kooperatifçilik sürecinde yaşadıkları sorunları cinsiyet bağlamında dile getirerek, kadının toplumsal alanda bastırılması ve ikincilleştirilmesine aracılık etmişlerdir. Bu durum cinsiyet rejiminin her seferinde yeniden üretildiğini ve kadın kooperatiflerinin eşitliği sağlamaktan ziyade cinsiyete dayalı eşitsizliğin yeniden üretildiği alanlar olmasına hizmet etmektedir. Bu bağlamda araştırmamız, Tokur (2020) ve Kurtuluş ve Demircan Yıldırım (2023) ile uyumlu, Andiç, (2023) ile uyumlu değildir. Ayrıca kadınların toplumsal cinsiyet rejiminin yeniden inşasına ilişkin rolleri sadece kadın kooperatifleriyle sınırlı değildir. Ketin’in (2025) kadın girişimciler üzerine yaptığı çalışmasında da benzer tespitler mevcuttur.

Görüşme yapılan kadın kooperatif üyelerinin sadece biri kadın kooperatifini bir “işletme”, bir diğeri de “dayanışma” olarak adlandırmıştır. Diğer katılımcıların, “devlet işi”, “emeklilik işi”, “evimiz”, “gönüllülük işi”, “sosyal sorumluluk”, “sosyalleşme aracı” ve “proje” ifadelerinin bir arada değerlendirilmesi, görüşme sağlanan kadın kooperatiflerinin yapı ve işleyişi hakkında ipuçları vermektedir. Kooperatiflerin devlet işi olarak görülmesi, kadınların kooperatifi şirket değil, devlet dairesi olarak algıladıklarını; “gönüllülük”, “sosyal sorumluluk”, “sosyal alan”, “emeklilik işi” olarak görülmesi, kadın kooperatiflerinin boş zaman uğraşı olarak algıladıklarını düşündürmektedir. Benzer şekilde kadın kooperatifinin “evimiz” metaforu bağlamında bir ev olarak görülmesi, kooperatiflerin kadınlar için bir kamusal alan değil özel alan olarak algılandığını ortaya çıkarmaktadır.

5. Sonuç

Araştırmanın kadın kooperatiflerinin kurulma biçimine ilişkin en önemli sonucu, kadın kooperatiflerinin doğrudan kadınlar tarafından değil, kurumlar aracılığıyla veya kurumların önderliğinde kurulduğudur. Bu kurumlar valilik, kaymakamlık, belediye ve faaliyet alanı içinde kooperatifçilik olan kamu kurumlarıdır. Kadınların toplumsal hayata aktif olarak katılımlarının bir aracı olan kadın kooperatiflerinin kamu kurumları tarafından desteklenmesi kuşkusuz ki çok önemlidir. Bununla birlikte kadın kooperatiflerinin bizzat bu kurumlar tarafından kurulması hem kooperatifler ve hem de kadınlar açısından ciddi bir soruna dönüşmüştür. Kadınlar, devlet tarafından kendileri için kurulan ve işletme olarak görülmeyen bir yapıya sivil toplum kuruluşuna üye olur gibi üye olmuş, kendilerinden beklenen katkıyı sağlayamadıklarında üyelikten ayrılmış ya da sosyal bir faaliyet gibi üyeliklerini devam ettirmişlerdir. Bu durumun en önemli sonuçlarından birisi, sermaye temini yerine vergi yükünün bir sorun olarak görülmesi ve devlet desteğinin bittiğinin dile getirilmesidir. Kadın kooperatifleri açısından kamu kurumlarından beklenen destek, kadınlar için kooperatif kurmak değil, kadınları kooperatif kurma konusunda bilgilendirmek ve teşvik etmektir. Türkiye’de kapanan kadın kooperatiflerinin sayısının açılan kadın kooperatiflerinden

daha fazla olduğu göz önünde bulundurulduğunda çalışmanın bulguları, kooperatiflerin sürdürülebilir olmamasını açıklamaktadır.

Araştırma kapsamında ancak bir erkek üye ile yapılan görüşme, kadın kooperatiflerinin devlet desteği nedeniyle erkekler tarafından cazip bir alan olarak görüldüğünü düşündürmüştür. Erkeklerin kadın kooperatiflerine üye olması, bu kooperatiflerin kadınlar tarafından kamusal alanlar olarak görülmesine destek olabilir. Öte yandan erkeklerin sadece devlet desteği almak için kadın kooperatifi kurmaları veya aile işletmelerini kadın kooperatifine çevirmelerine engel olacak düzenlemeler yapılmalıdır. Ayrıca kadın kooperatiflerinin erkek üyeleri üzerine daha fazla çalışmanın yapılması kadın kooperatiflerinin gerçek durumunu anlamanın yanı sıra cinsiyet ile kooperatif algısı arasındaki ilişkiyi görmek bakımından literatüre katkı sağlayacaktır.

Araştırmanın bir diğer sonucu, kadınların medeni durumları ile kooperatif üyeliği arasındaki ilişkidir. Görüşme yapılan kadınların büyük bir kısmı evli ve çocuk sahibi olması ve ayrıca bazılarının bekar üye istememesi, kooperatifçiliğin kadınlar açısından gelir getirici bir iş ya da bir işletme olarak değil, sosyal bir uğraş olarak görülmesiyle ilgilidir. Kadınlar kooperatifi daha karlı bir işletmeye dönüştürmektense, uyum içinde sosyal bir yapıya büründürmek amacını taşımaktadır.

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan kadın kooperatif üyeleri, kendileri dışında üye olmayan kadınların da ürünlerini satarak hem kendileri kar etmekte hem de üye olmayan kadınların gelir elde etmesine destek olmaktadır. Bu tedarik ilişkisi, ev eksenli çalışan kadınlar için bir fırsat gibi görünse de uzun vadede kadın kooperatiflerini ev eksenli çalışan kadınların araçlarına dönüştürme potansiyeli taşıdığından aynı zamanda bir tehdittir. Kadın kooperatiflerinin ev eksenli üretim yapan kadınlara kooperatif bilinci aşılama ve onları kooperatife üye olmaya davet etmeleri olası bir sömürü ilişkisinin önüne geçecektir. Aynı zamanda ülkemizde yaygın olan bu tedarik ilişkisinin kadın kooperatiflerine ve ev eksenli çalışmaya etkisine odaklanan akademik çalışmalar yapılmalıdır.

Doğu Karadeniz Bölgesinde erişim sağlanan 18 kadın kooperatifinin biri erkek toplam 18 üyesi ile yapılan alan araştırmasının bütün bulguları bir arada değerlendirildiğinde, kooperatiflerin kurulma biçimlerinden başlayan yapısal ve işlevsel sorunları mevcuttur. Kooperatif üyelerinin bu sorunları görme biçiminin çerçevesini toplumsal cinsiyet eşitsizliği çizmektedir. Bir başka ifadeyle kadın kooperatif üyeleri içinde buldukları yapıyı, bir işletme mantığı ile değil, temelinde yardımlaşma olan bir sosyal faaliyet olarak görmektedir.

Kaynaklar

- Andiç, H. (2023). *Türkiye’de Kadın Kooperatifçiliğinin İncelenmesi: Giresun İli Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Berktaş, F. (2004). *Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları* (No. 7). İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi Yayınları.
- Bilgin, N., ve Tanıyıcı, Ş. (2008). Türkiye’de Kooperatif ve Devlet İlişkilerinin Tarihi Gelişimi, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2008(2), 136-159.
- Blaszak, B, J. (1986). The Women’s Cooperative Guild, 1883-1921, *International Social Science Review*, 61(2), 76-86.
- Bülbüller, G. (2022). *Türkiye’de Kadın Kooperatiflerinin Sosyal Dayanışma Ekonomisi Kapsamında İncelenmesi: İzmir İli Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Creswell, J. W. (2002). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*. London: Pearson Education.
- Çelik, H., Baykal, N. B., ve Memur, H. N. K. (2020). Nitel Veri Analizi ve Temel İlkeleri, *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 379-406.

- Çınar, K., Akyüz, S. Uğur Çınar, M., & Yayalar, E. (2021). Faces And Phases of Women's Empowerment: The Case of Women's Cooperatives in Turkey, *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 28(3), 778-805.
- Duguid, F., Durutaş, G., & Wodzicki, M. (2015). *Current Status of Women's Cooperatives in Turkey*, World Bank Report.
- Emiroğlu, M. (2022). Kooperatifçilik ve Kadın Kooperatifleri. Ticaret Bakanlığı. <https://ticaret.gov.tr/> (Erişim: 08.01.2024).
- Erdogan, M. (2022). *Türkiye'de Kooperatiflerin Kadınların Toplumsal Konumları Üzerindeki Etkileri: Gaziantep Kadın Kooperatifleri Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Fraser, N. (2009). *Scales of Justice: Reimagining Political Space in A Globalizing World*. University Press.
- Geray, C. (1992). Kooperatifçiliğin Dünyadaki ve Türkiye'deki Nicel Gelişimi, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 47(01), 427-441.
- Gönüllü Atakan, A., ve Çoban, A. (2022). Türkiye' de Kadınların Kooperatifler Yoluyla Güçlenmesi: Yasal ve Yapısal stratejiler. Uluslararası Çalışma Örgütü.
- ICA (1995). The Statement on the Cooperative Identity.
- Kandiyoti, D. (1987). Emancipated But Unliberated? Reflections on the Turkish case, *Feminist Studies*, 13(2), 317-338.
- Karakuş, G. (2022). Kadın Kooperatiflerinin Kadınların Güçlendirilmesi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasındaki Rolü, *Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 247-259.
- Kazar, E. N. (2019). *Kadın Yoksulluğunu Azaltmada Kadın Kooperatiflerin Rolü: İstanbul ve Bursa Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Keten, S. (2025). *Kadın Girişimcilerin İş Kurma Süreçlerinin İncelenmesi: Amasya İli Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Amasya.
- Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology* (4th ed.). SAGE Publications.
- Kurtuluş, G., & Demircan Yıldırım, P. (2023). Türkiye'de Kadın Kooperatiflerine Siyasi İktidarın Gözünden Bakmak: Feminist Post Yapısalcı Bir Analiz, *Memleket Siyaset Yönetim*, 18(40), 441-460.
- Kuş, D. (2015). *Sütle Gelen Emeğin Dayanışması: Tire süt kooperatifi. Kalkınma Atölyesi, Vaka Analizi I*. Ankara: Altan Matbaası.
- Nuhoğlu, E. ve Ekinci Hamamcı, E.D., (2025). Kadın Kooperatiflerinin Yerel Ekonomik Kalkınmadaki Rolü, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 60(2), 1377-1403.
- Saral, E. N. (2024). *Türkiye'de Yaşayan Göçmen Kadınların Girişimcilik Ekosistemi Üzerine Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Serinikli, N. (2018). Edirne Toplum Merkezlerinden Hizmet Alan Yoksul Kadınların Ekonomik Olarak Güçlenmesinde Kooperatiflerin Önemi ve Kooperatifleşmeye Karşı Tutumları, *ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 161-182.
- Serinikli, N. (2019). Kırsal Alandaki Mikro Kadın Girişimcilerin Kooperatifleşmeye Karşı Tutumları: Agro-turizm Kadın Kooperatifleri, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 14 (1), 45-57.
- Şahankaya Adar, A., Dedeoğlu, S., ve Kurtuluş, G. (2023). Türkiye'de Kadın Kooperatifleri: Mevcut Durum Analizi, Kadın Güçlenmesi ve İstihdam Yaratma Potansiyeli, *Çalışma ve Toplum*, 2(77), 1174-1208. <https://doi.org/10.54752/ct.1280833>

- Şimşek, B., ve Alptekin, H. (2024). Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği. Ö. Arılı (Ed.), *Araştırma Problemlerinin Tanımlanması İçinde* (s. 28-89). Milli Savunma Üniversitesi Yayınları.
- Taş, H. Y., ve Kazar, E. N. (2019). İstanbul'daki Kadın Kooperatiflerinin Kadın Yoksulluğuna Etkisi, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 1836-1883.
- Tokur, R. E. (2020). Kırsal Kalkınma Projesinde Kadının Katılımcılığı: Kavar Havzası Deneyimi. İçinde Ö. S. Işıl ve S. Değirmenci (Ed.), *Yaşamı Örgütleyenler Deneyimler – Kadınlar Dayanışma Ekonomilerini ve Kooperatifleri Tartışıyor* İçinde (s. 236-267). İstanbul: Notabene Yayınları.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitim Bilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(24), 543-559.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, D. P. (2022). *Kadın Kooperatiflerinin Kadınların Ekonomik ve Sosyal Yaşamlarında Yarattığı Değişimler: Batı Akdeniz Örneği*. (Doktora Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Yıldırım, S., İslamoğlu, E., ve Ateş Torun, M. (2021). Kadın Kooperatiflerinin Ekonomik ve Sosyal Yaşamda Rolü ve Önemi: Antalya İli Örneği, *Uluslararası Sosyal Bilimlerde Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi*, 5(3), 111-133.

Research Article

**Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Kooperatifleri Üzerine Bir Araştırma:
Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği**

*A Study on Women's Cooperatives in the Context of Gender: The Case of the Eastern
Black Sea Region*

Rabia MIZRAK Yüksek Lisans, Amasya Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları rabia.mzrk53@gmail.com https://orcid.org/0009-0008-0661-4405	Emrah KOPARAN Doç. Dr., Amasya Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi emrah.koparan@amasya.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-9131-9794	Nazan KAHRAMAN Doç. Dr., Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi nazkahraman@gmail.com https://orcid.org/0000-0003-1001-2243
--	---	--

Extended Abstract

Cooperatives are organizational forms that aim to meet individuals' economic and social needs within the principles of mutual assistance, solidarity, and democratic participation. They provide disadvantaged groups with access to economic life in the face of the exclusionary effects of traditional market mechanisms (Şahankaya Adar, Dedeoğlu and Kurtuluş, 2023). In this context, cooperatives established and managed by women are organizations with the potential to create transformation both at the individual and societal level.

Emerging in Europe after the Industrial Revolution as an economic organization model, cooperatives evolved into more institutionalized and social structures under the influence of social and political processes, social movements, state policies, and the pursuit of social justice (Geray, 1992). In Turkey, the first examples were seen in the 19th century as a continuation of the Ahilik organization, a traditional and social organizational model. Over time, they gained an economic structure and were guaranteed by the 1961 Constitution (Bilgin and Tanyıcı, 2008; Yıldırım, 2022). Women's cooperatives, which became prominent in Europe in the 19th century as a tool to combat poverty, harsh working conditions, discrimination, and inequality (Blaszak, 1986), emerged in Turkey in the 1990s through civil society initiatives (Yıldırım, 2022). Following these early experiences, women's cooperativism became a state policy, and the Turkey Cooperative Strategy and Action Plan 2012–2016 was prepared (Erdoğan, 2022), ensuring the involvement of all relevant stakeholders.

As collective commercial enterprises, cooperatives have become effective organizations in improving women's working conditions, ensuring access to social security, and gaining political rights. At the same time, they function as a field of struggle aimed at transforming traditional roles that relegate women to secondary positions in social life (Karakuş, 2022). Through these structures, women not only participate in production processes but also take part in decision-making mechanisms, thereby achieving social empowerment. Cooperatives have the potential to transform into "counter-hegemonic organizations" that enable women to challenge traditional gender roles (Andiç, 2023, p. 122). Through their cooperative experiences, women also become agents of transformation in all areas of social and economic life (Kurtuluş and Demircan Yıldırım, 2023, p. 34).

This study aims to understand the current situation of women's cooperatives from a gender equality perspective. The study examines the establishment processes of women's cooperatives and the problems

they encounter, as well as the narratives of cooperative members regarding their experiences, within the context of gender. Due to its focus on understanding the multilayered structure of women's cooperativism through members' experiences, the qualitative research method was chosen (Şimşek and Alptekin, 2024; Baltacı, 2019). Furthermore, the interview method was preferred as it provides the opportunity to deeply explore participants' experiences, perceptions, and viewpoints (Baltacı, 2019), and allows them to freely express their experiences (Türnüklü, 2000). Semi-structured interview forms were developed based on a literature review and expert opinions. A pilot study was conducted to ensure validity and reliability. The research was carried out through interviews with one member from each women's cooperative. The data obtained were analyzed in the context of codes, categories, and themes. The study group consists of 18 women's cooperatives operating in the provinces of Artvin, Bayburt, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, and Rize. The study covers women's cooperatives established and operating in the Eastern Black Sea Region between 2018 and 2025.

An examination of the activity areas of these cooperatives reveals that food production ranks first, followed by textiles and handicrafts. This suggests that the women's cooperatives in the study group continue traditional and home-based activities. In this regard, the study is consistent with Yıldırım (2022).

Within the scope of the research, it was observed that women's cooperatives were often established by instructions from governors/district governors, mayors, and public institution representatives. However, the establishment of cooperatives directly by these institutions has become a serious problem for both the cooperatives and the women themselves. Women joined these structures, which were not perceived as enterprises but rather as civil society organizations established for them by the state, as if becoming members of an NGO. When they failed to provide the expected contribution, they either left or continued their membership as if it were a social activity. One of the most important consequences of this situation is that taxation, rather than capital provision, was perceived as a problem, and women stated that state support had ended. For women's cooperatives, the expected support from public institutions is not to establish cooperatives on behalf of women, but to inform and encourage them to establish their own cooperatives. Considering that the number of closed women's cooperatives in Turkey exceeds those newly established, the findings of this study explain the lack of sustainability of cooperatives.

The literature demonstrates that women's cooperatives are effective in increasing women's participation in economic and social life (Yıldırım, İslamoğlu ve Ateş Torun, 2021). In this study, participants' narratives about the reasons for establishing cooperatives indicate that cooperativism is evaluated more in terms of social benefits rather than economic ones for women. Therefore, our findings confirm the view that women's cooperatives are a tool for women's social empowerment (Çınar, Akyüz, Uğur Çınar ve Yayalar, 2021).

One of the issues raised by participants, and perhaps the most significant, was that problems within the cooperatives were attributed to the fact that the members were women. Female cooperative members associated the challenges they faced not with the way the cooperatives were established as enterprises, but with the disadvantages of the members being women. Moreover, the tendency to turn to cooperativism after retirement and the perception of cooperativism as a secondary occupation suggest that women's cooperatives are seen more as a means of socialization than as businesses. The fact that husbands belittled women's cooperativism further suggests that female members' cooperative experiences were overshadowed by their spouses' pressure.

In their gender equality-oriented narratives, the women cooperative members in the study group expressed the problems they encountered during the cooperative process in terms of gender, thereby contributing to the suppression and marginalization of women in social life. This indicates that the gender regime is constantly being reproduced, and that women's cooperatives serve not as areas of equality but as spaces where gender-based inequality is reproduced. In this regard, our study is consistent with Tokur (2020) and Kurtuluş & Demircan Yıldırım (2023), but not with Andiç (2023). Among the interviewees, only one referred to the cooperative as a "business" and another as "solidarity." The expressions of the remaining participants suggest that cooperatives are perceived not as public domains but as state-led initiatives, leisure activities, or private spheres.